บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา การพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ ตำบลนาหมอศรี อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

The Role of Buddhist Monks in Community Development Based on the Sufficiency Economy Philosophy: A Case Study of Transforming Abandoned Land into Productive Fields in Na Mo Si Subdistrict, Na Thawi District, Songkhla Province

พาฝัน นิลสวัสดิ์ ดูฮาเมลน์[1] และ ธนา มณีพฤกษ์[2*]

Pafun Nilsawas Duhamel[1] and Tana Maneepuk[2*]

[1] สำนักวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

[2*] คณะสหวิทยาคารและการประกอบการ มหาวิทยาลัยทักษิณ

[1] School of Political Science and Public Administration, Walailak University

[2*] Faculty of Multidisciplinary Sciences and Entrepreneurship, Thaksin University

[*]Corresponding author Email: tana.m@tsu.ac.th

Received: February 11th, 2026; **Revised:** September 19th, 2026; **Accepted:** September 23rd, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทการเป็นผู้นำของพระอาจารย์ภัทร อริโย ในการพัฒนาชุมชนผ่านโครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของการดำเนินงาน การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้รูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง รวมทั้งสิ้น 15 ท่าน ประกอบด้วย พระอาจารย์ภัทร อริโย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำศาสนาอิสลาม และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกการสังเกต และแนวทางคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม วิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระอาจารย์ภัทร อริโย ในโครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ สามารถจำแนกออกเป็น 5 ด้านตามหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ (1) บทบาทในการสร้างความพอประมาณ โดยการใช้ทรัพยากรที่ดินทิ้งร้างและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่า (2) บทบาทความมีเหตุผลในการวางแผนการดำเนินงานบนพื้นฐานของหลักวิชาและแสดงให้เห็นผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ (3) บทบาทในการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในด้านอาหาร (4) บทบาทในการสร้างเงื่อนไขความรู้ ผ่านการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และบูรณาการภูมิปัญญากับวิทยาการสมัยใหม่ และ (5) บทบาทในการสร้างเงื่อนไขคุณธรรม ด้วยการเป็นแบบอย่างด้านความเพียร การอุทิศตนเพื่อส่วนรวม และการสร้างความสมานฉันท์ในสังคมพหุวัฒนธรรม สำหรับปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานประกอบด้วย 4 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำเชิงบารมีของพระสงฆ์ที่ได้รับความไว้วางใจจากทั้งชาวพุทธและมุสลิม (2) การลงมือปฏิบัติให้เห็นเป็นประจักษ์ในพื้นที่จริงเพื่อสร้างความเชื่อมั่น (3) การเปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็ง และ (4) การสร้างกิจกรรมบนแปลงนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และ

วัฒนธรรม ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถประสานความร่วมมือและสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในบริบทพหุวัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์ โครงการนาร้างนารักษ์ การพัฒนาชุมชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This research article aims to (1) examine the leadership role of Phra Ajarn Phat Ariyo in community development through the Turning Abandoned Fields into Productive Fields (Na Rang Na Rak) project based on the Philosophy of Sufficiency Economy, and (2) analyse the key factors contributing to the project's success. This study employed a qualitative case study methodology. A total of 15 key informants were selected through purposive sampling, including Phra Ajarn Phat Ariyo, community leaders, local sages, Islamic religious leaders, and relevant government officials. The research instruments consisted of semi-structured interview forms, observation forms, and focus group discussion guidelines. Data were collected through in-depth interviews, non-participant observation, and focus group discussions. The findings reveal that Phra Ajarn Phat Ariyo's roles in the project can be categorised into five dimensions based on the Three Pillars and Two Conditions of the Sufficiency Economy Philosophy included: (1) Promoting moderation by utilising abandoned land and local wisdom; (2) Fostering reasonableness through systematic planning and practical demonstration; (3) Building resilience by establishing collaboration networks and food self-reliance; (4) Creating knowledge conditions by serving as a learning center that integrates traditional and modern agricultural techniques; and (5) Cultivating moral conditions through exemplary perseverance, public service, and promoting harmony in a multicultural society. Regarding the factors contributing to the project's success, four vital elements were identified: (1) Charismatic leadership of the Buddhist monk, earning trust from both Buddhist and Muslim communities; (2) Practical demonstration in actual fields to build credibility; (3) Active participation and engagement from all sectors and stakeholders; and (4) Transforming rice fields into multi-dimensional learning spaces that link economic, social, and cultural aspects. In conclusion, this study highlights the significance of Buddhist monks as agents of change who can effectively bridge relationships and empower communities towards sustainable development within a multicultural context.

Keywords: Role of Buddhist Monks, Na Rang Na Rak Project, Community Development, Sufficiency Economy Philosophy

บทนำ

ผู้นำศาสนาเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องและไว้วางใจสูงสุดในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ อิหม่าม หรือบาทหลวง ซึ่งบทบาทเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ (Informal Leader) ที่มีความน่าเชื่อถือสูง ในทางสังคมวิทยา ผู้นำศาสนามีอำนาจในการโน้มน้าว

ทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนผ่านหลักธรรมคำสอนและวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง (Torabi & Noori, 2018) ทำให้สามารถขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจได้ดีกว่าหน่วยงานภาครัฐในบางบริบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะผู้นำการพัฒนา(Development Leader) ที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานทรัพยากร ความรู้ และกลุ่มคนต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน (Wijesinghe, 2022)

สำหรับประเทศไทย พระสงฆ์มีบทบาทผูกพันกับวิถีชีวิตคนไทยในมิติ “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) มาอย่างยาวนาน ภารกิจของพระสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และนโยบายของมหาเถรสมาคมในปัจจุบัน ได้เน้นย้ำถึงบทบาทด้านสาธารณูปโภคและสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ว่าพระสงฆ์ควรปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและมีเมตตาต่อชาวโลก การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำการพัฒนาจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะจะช่วยให้เข้าใจกลไกการใช้ “ทุนทางศาสนา” และ “บารมีทางศีลธรรม” มาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ (พระธรรมปัญญาเถระ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาช่องว่างของงานวิจัยพบว่า งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่ มักมุ่งศึกษาในพื้นที่ภาคกลางหรือภาคเหนือที่มีบริบทวัฒนธรรมพุทธเป็นเอกภาพ แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในพื้นที่พหุศาสนาและพหุวัฒนธรรม เช่น ภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งมีบริบททางศาสนาและความเชื่อที่ซับซ้อนท้าทาย โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ซึ่งต้องเผชิญกับปัญหาความไม่มั่นคงจากสถานการณ์ความไม่สงบ ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในชีวิต ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประชากรที่นับถือศาสนาต่างกัน (Yasodharo Sumato & Sawansaentavee, 2018)

ด้วยเหตุนี้ โครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ที่ริเริ่มโดยพระอาจารย์ภัทร อริโย ณ ตำบลนาหมอศรี จึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจและควรค่าแก่การศึกษา เนื่องจากเป็นโครงการที่พระสงฆ์ใช้การทำนาบนหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกลไกในการแก้ปัญหาความยากจนและฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ความโดดเด่นของกรณีศึกษานี้คือการที่ผู้นำศาสนาพุทธสามารถสร้างแรงศรัทธาและการยอมรับจากคนในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิมจนนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาที่ก้าวข้ามขีดจำกัดทางศาสนา การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งหวังที่จะเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการ โดยการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำการพัฒนาในพื้นที่พหุวัฒนธรรม พร้อมทั้งถอดบทเรียนปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยสร้างความสมานฉันท์และการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งผลการวิจัยจะสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนอื่นที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาบทบาทการเป็นผู้นำทางศาสนาและการพัฒนาชุมชนของพระอาจารย์ภัทร อริโย ผ่านโครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของโครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ ภายใต้การดำเนินงานของพระอาจารย์ภัทร อริโย

การทบทวนวรรณกรรม

1. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือ “3 ห่วง 2 เงื่อนไข” ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขความรู้ที่รอบรู้อย่างรอบคอบ และเงื่อนไขคุณธรรมที่เน้นความซื่อสัตย์สุจริตและความเพียร การประยุกต์ใช้เริ่มจากระดับพื้นฐาน (พึ่งตนเอง) ไปสู่ระดับก้าวหน้า คือการรวมกลุ่มเป็นองค์กรและสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน

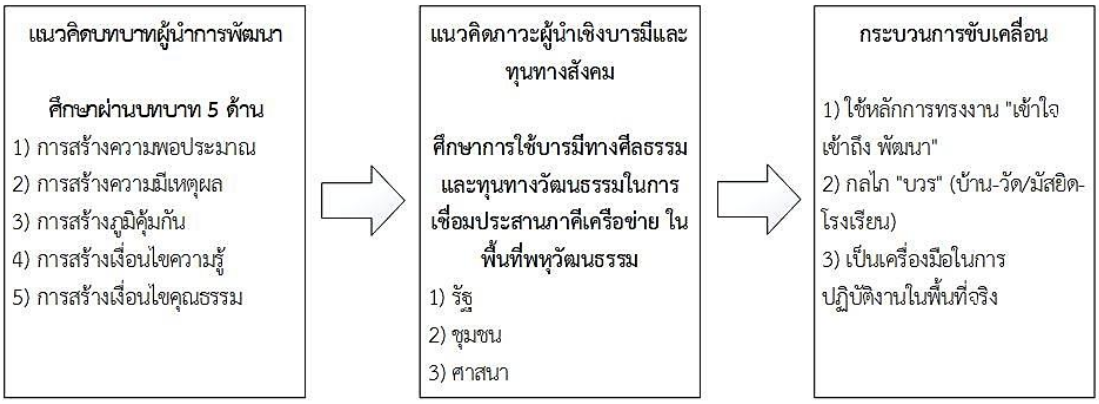
ภาวะผู้นำ คือ ความสามารถในการกระตุ้นและนำพาคนในชุมชนให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยเฉพาะภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ซึ่งเป็นผู้นำที่ได้รับความไว้วางใจจากคุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัว เช่น ความอุทิศตนและแบบอย่างทางศีลธรรม ผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพต้องมีความสามารถในการริเริ่มเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และระดมทรัพยากรผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและแรงบันดาลใจให้แก่สมาชิกในชุมชนในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (Lamm et al., 2017; Northouse, 2007; Obetta, 2021)

3. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน

“บทบาท” หมายถึง พฤติกรรมที่สังคมคาดหวังจากบุคคลที่ดำรงสถานะหนึ่ง ๆ สำหรับพระสงฆ์ในสังคมไทย นอกจากบทบาททางจิตวิญญาณแล้ว ยังมีบทบาทในการพัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะในพื้นที่พหุวัฒนธรรม พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็น ตัวกลาง (Mediator) และผู้สร้างพื้นที่กลางทางวัฒนธรรม เพื่อเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่างศาสนาผ่านกลไกบวร(บ้าน-วัด/มัสยิด-โรงเรียน) ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสร้างทุนทางสังคมที่เน้นความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (Community Organization Development Institute, 2022; Vuddhicari, 2019; พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), 2561)

กรอบแนวคิด

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดเพื่ออธิบายบทบาทของพระสงฆ์และปัจจัยความสำเร็จในโครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดพลิกนาร้างเป็นนารักษ์
(ที่มา: ผู้วิจัย)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในบริบทพื้นที่พหุวัฒนธรรม ณ ตำบลนาหมอศรี อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกตามกรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำ รวมทั้งสิ้น 15 ท่าน ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนา ประกอบด้วย พระอาจารย์ภัทร อริโย ผู้ริเริ่มโครงการ 1 รูป และผู้นำศาสนาอิสลามในพื้นที่ 1 ท่าน ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 7 ท่าน และปราชญ์ชาวบ้านด้านการทำนา 2 ท่าน และตัวแทนภาครัฐและท้องถิ่น ประกอบด้วย นายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชุมชน/เกษตรอำเภอ รวม 4 ท่าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือการวิจัยโดยยึดตามกรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่ 5 ด้านภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดภาวะผู้นำเชิงบารมี ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เน้นประเด็นบทบาทหน้าที่ แนวคิด แรงจูงใจ และปัจจัยความสำเร็จ แบบบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม สำหรับบันทึกปฏิสัมพันธ์และพฤติกรรมในกิจกรรมพหุวัฒนธรรม และแนวทางคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับผลกระทบและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการนำแบบสัมภาษณ์และแนวทางคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และปรับปรุงข้อคำถามให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริงในภาคสนาม

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนเมษายน ถึง กรกฎาคม พ.ศ. 2568 ด้วยวิธีการดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนาแบบตัวต่อตัวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ณ พื้นที่จริง

2. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม สังเกตบรรยากาศกิจกรรมการทำนา การแสดงออกทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมข้ามศาสนา

3. การสนทนากลุ่ม จัดประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับตัวแทนผู้ให้ข้อมูลหลัก 9 ท่าน เพื่อแลกเปลี่ยนและยืนยันข้อค้นพบจากการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพที่รวบรวมได้จะได้รับการวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังนี้

1. การถอดความ ใช้วิธีการถอดเทปคำสัมภาษณ์แบบเรียบเรียง เพื่อให้ได้เนื้อหาที่ถูกต้องและคงใจความสำคัญ

2. จัดหมวดหมู่ข้อมูล ใช้วิธีการให้รหัสแบบนิรนัย โดยวิเคราะห์ตามรายการรหัสที่นำมาจากกรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่และหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3. การวิเคราะห์เนื้อหา นำข้อมูลที่จัดหมวดหมู่มาตีความและสรุปผลเชิงพรรณนา โดยใช้แบบฟอร์มวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเครื่องมือช่วยจัดการข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีสามเส้า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อค้นพบ

ผลการวิจัย

การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนกรณีโครงการ “พลิกนาร้างเป็นนารักษ์” มีข้อค้นพบที่สำคัญแบ่งตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. บทบาทของพระอาจารย์ภัทร อริโย ในการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาพบว่า พระอาจารย์ภัทร อริโย มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 5 บทบาทหลัก ตามกรอบแนวคิด 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

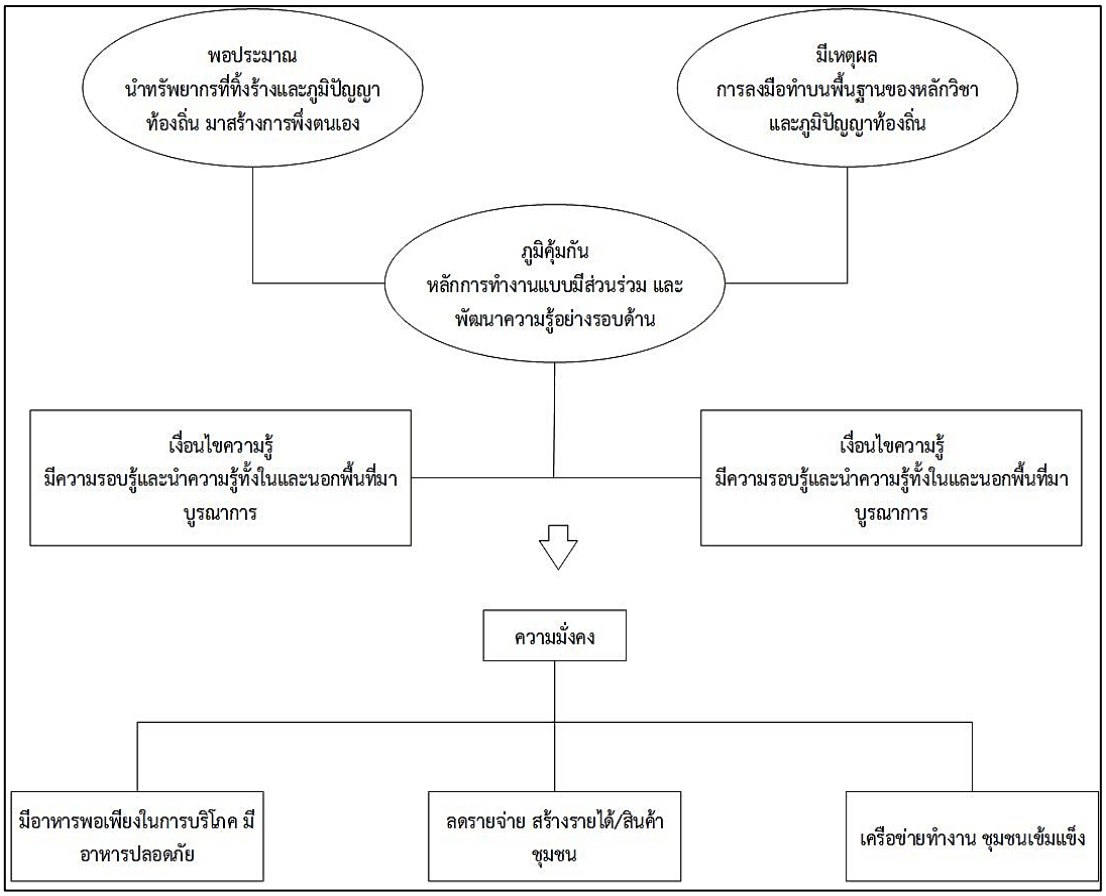
1.1 บทบาทด้านการสร้างความพอประมาณ พระอาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประเมินและใช้ต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยการนำที่ดินทิ้งร้างจำนวน 12 ไร่ และภูมิปัญญาการทำนาพื้นเมืองมาฟื้นฟู เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองจากภายในชุมชนก่อนขยายผลสู่ภายนอก (สัมภาษณ์ พระอาจารย์ภัทร อริโย, 15 เมษายน 2568)

1.2 บทบาทด้านความมีเหตุผล ทำหน้าที่เป็นผู้วางแผนและตัดสินใจบนฐานข้อมูลความจริง โดยการเลือกปลูกพันธุ์ข้าวพื้นเมือง (ช่อขิง, เล็บนก) บูรณาการกับความรู้วิชาการสมัยใหม่ เพื่อลดรายจ่ายและสร้างความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรม (สัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน, 20 เมษายน 2568)

1.3 บทบาทด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน มีบทบาทในการสร้างระบบความสัมพันธ์และเครือข่ายความร่วมมือข้ามศาสนา โดยใช้กิจกรรมการดำนาและเกี่ยวข้าวเป็นเครื่องมือในการลดความหวาดระแวงจากสถานการณ์ความไม่สงบ และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนพร้อมรับความเปลี่ยนแปลง (บันทึกการสังเกตการณ์, 20 พฤษภาคม 2568)

1.4 บทบาทด้านการสร้างเงื่อนไขความรู้ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยการรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรทฤษฎีใหม่และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น เกษตรอำเภอ เพื่อเสริมศักยภาพให้แก่เกษตรกร (สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน, 2 พฤษภาคม 2568)

1.5 บทบาทด้านการสร้างเงื่อนไขคุณธรรม มีบทบาทเป็นแบบอย่าง (Role Model) ในการใช้ความเพียรพยายาม ความเสียสละ และความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งช่วยสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนทุกศาสนา (สนทนากลุ่ม ตัวแทนชาวบ้าน, 10 มิถุนายน 2568)

ภาพที่ 2 การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานการทำงานในการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์
(ที่มา: แนวคิดของพระอาจารย์ภัทร อริโย)

2. ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จของโครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้การดำเนินงานภายใต้การนำของพระอาจารย์ภัทร อริโย ประสบความสำเร็จสามารถสรุปได้เป็น 4 ปัจจัยหลัก ดังนี้

2.1 ภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ความสำเร็จเริ่มต้นจากศรัทธาที่มีต่อวัตรปฏิบัติของพระอาจารย์ภัทร ซึ่งได้รับการยอมรับทั้งจากชาวไทยพุทธและมุสลิม บารมีส่วนบุคคลนี้ช่วยลดอุปสรรคในการประสานงานและดึงดูดทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ เข้าสู่พื้นที่ (สัมภาษณ์ ผู้นำศาสนาอิสลาม, 25 เมษายน 2568)

2.2 การลงมือปฏิบัติให้เห็นเป็นประจักษ์ (Practical Demonstration) ปัจจัยสำคัญคือการที่พระอาจารย์ไม่ได้เพียงแค่ให้ความรู้ แต่ลงมือซื้อที่ดินและดำนาด้วยตนเองจนเห็นผลผลิตจริง ความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมนี้ช่วยทลายความกังวลของชาวบ้านและจูงใจให้หันกลับมาฟื้นฟูนาร้างของตนเอง (บันทึกภาคสนาม, กิจกรรมเก็บเกี่ยว, กรกฎาคม 2568)

2.3 การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน การขับเคลื่อนโครงการผ่านกลไก “บวร” (บ้าน วัด/มัสยิด โรงเรียน) ทำให้เกิดการกระจายบทบาทหน้าที่อย่างเหมาะสม โดยมีผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา และหน่วยงานราชการร่วมเป็นแกนหลักในการดำเนินงานตั้งแต่ระดับวางแผนจนถึงปฏิบัติการ (สนทนากลุ่ม ภาคีเครือข่าย, 10 มิถุนายน 2568)

2.4 การสร้างกิจกรรมบนแปลงนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้พหุวัฒนธรรม การเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นพื้นที่กิจกรรมวัฒนธรรม เช่น การแข่งว่าว การแสดงโนรา และดิเกฮูลู ทำให้คนทุกช่วงวัยและทุกศาสนาเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ก้าวข้ามขีดจำกัดทางศาสนาและสร้างความผูกพันต่อถิ่นฐาน (บันทึกการสังเกตการณ์ กิจกรรมดำนา, มิถุนายน 2568)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของพระอาจารย์ภัทร อริโย ในโครงการพลิกนาร้างเป็นนารักษ์ ผู้วิจัยมีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายผลตามหลักวิชาการดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงบารมีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ความสำเร็จของโครงการนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Weber (1947) เรื่อง อำนาจบารมี (Charismatic Authority) ที่อธิบายว่าผู้นำที่ได้รับความเชื่อมั่นจากคุณลักษณะพิเศษเฉพาะตัวจะสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจทางการ พระอาจารย์ภัทรได้แสดงภาวะผู้นำผ่านการทำให้เห็นเป็นประจักษ์ (Practical Demonstration) โดยการลงมือทำนาด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการสร้างความเชื่อมั่นเชิงศีลธรรม (Moral Authority) ที่ก้าวข้ามขีดจำกัดของการสั่งการแบบราชการ ผลการศึกษานี้ขยายความงานของ สุภัชชา พันเลิศพาณิชย์ (2561) ที่ว่าผู้นำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงต้องเป็นผู้รู้ทำและปฏิบัติจริง แต่ในงานวิจัยนี้พบข้อค้นพบเพิ่มเติมว่า ในบริบทพหุวัฒนธรรม บารมีส่วนบุคคลเป็นทุนที่สำคัญที่สุดในการทลายกำแพงความระแวงระหว่างกลุ่มคนที่มีความเชื่อต่างกัน

2. การสร้างทุนทางสังคมและเครือข่ายพหุวัฒนธรรม

โครงการนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกสร้างทุนทางสังคมตามแนวคิดของ Putnam (1993) ใน 3 ระดับ คือ 1) ทุนภายในกลุ่ม (Bonding) สร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน 2) ทุนระหว่างกลุ่ม (Bridging) เชื่อมโยงชาวพุทธและมุสลิม และ 3) ทุนเชิงสถาบัน (Linking) เชื่อมโยงชุมชนกับหน่วยงานรัฐ จุดเด่นที่สำคัญคือการสร้างพื้นที่กลางทางวัฒนธรรม (Cultural Common Ground) ซึ่งเป็นคำตอบว่า “ทำไม” ชาวมุสลิมจึงยอมรับบทบาทของพระสงฆ์ เนื่องจากการทำนาเป็นเรื่องของความมั่งคงทางอาหารและปัญหาปากท้องซึ่งเป็นภาษาสากลที่ก้าวข้ามความขัดแย้งทางศาสนา สิ่งนี้สอดคล้องกับแนวคิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

3. การปรับใช้กลไก “บวร” ในบริบทสมัยใหม่

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นการประยุกต์ใช้สถาบันหลัก บ้าน-วัด-โรงเรียน ที่มีความยืดหยุ่น โดยในพื้นที่พหุวัฒนธรรม “วัด” ได้ขยายความหมายรวมถึงศาสนสถานอื่นหรือผู้นำศาสนาอิสลาม (บ้าน-วัด/มัสยิด-โรงเรียน) การที่กิจกรรมจัดขึ้นบนแปลงนาแทนที่จะเป็นภายในวัดเป็นกลยุทธ์ที่ชาญฉลาดในการทลายกำแพงทางจิตใจของเยาวชนและชาวไทยมุสลิม สิ่งนี้สะท้อนบทบาทพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางสติปัญญาตามงานวิจัยของ พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ และคณะ (2559) ที่ว่าพระสงฆ์ต้องปรับบทบาทให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับสถาบันอื่นในชุมชนอย่างกลมกลืน

4. ความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

บทบาทของพระสงฆ์ในงานวิจัยนี้ทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนที่สอดคล้องกับเป้าหมายโลก โดยเฉพาะ SDG 11 (ชุมชนที่ยั่งยืน) และ SDG 16 (สังคมสงบสุขและสถาบันที่เข้มแข็ง) การใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพลิกฟื้นนาร้างไม่ได้ส่งผลเพียงแค่การลดรายจ่ายตามงานของ อาภากร ประจันตะเส และคณะ (2559) แต่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม (Social Resilience) ที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งในมิติเศรษฐกิจและความมั่นคงทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ที่มีความเปราะบาง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ

1.1 การส่งเสริมบทบาทผู้นำศาสนาในฐานะตัวกลาง (Mediator) องค์การบริหารส่วนตำบลควรส่งเสริมบทบาทของผู้นำศาสนาให้เป็นกลไกหลักในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากชุมชนมากกว่าหน่วยงานรัฐ โดยควรระบุบทบาทผู้นำศาสนาไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่เชื่อมประสานความร่วมมือข้ามวัฒนธรรม

1.2 การสนับสนุนงบประมาณจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อการทำนาและเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมภายใต้ข้อบัญญัติงบประมาณท้องถิ่น เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมีทรัพยากรเพียงพอสำหรับการถ่ายทอดภูมิปัญญา

1.3 การบูรณาการฐานข้อมูลและการสนับสนุนปัจจัยการผลิต สำนักงานเกษตรอำเภอและกรมพัฒนาที่ดินควรทำงานร่วมกับท้องถิ่นเพื่อบูรณาการฐานข้อมูลที่ดินทิ้งร้าง พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณปัจจัยการผลิต เช่น ค่าไถ ค่าปุ๋ย และเมล็ดพันธุ์ โดยต้องมีกระบวนการอนุมัติที่รวดเร็วทันต่อฤดูกาลเพาะปลูก เพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันกลับมาพัฒนาพื้นที่นาร้างอย่างจริงจัง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติงานในพื้นที่พหุวัฒนธรรม

2.1 การใช้กลไกบวร (บ้าน-วัด/มัสยิด-โรงเรียน) ควรประยุกต์ใช้แนวคิดบวรให้ครอบคลุมความหลากหลายทางศาสนา โดยให้ศาสนสถานของทุกศาสนาในพื้นที่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชน

2.2 การสร้างพื้นที่กลางที่เป็นกลางทางจิตใจ กิจกรรมที่สร้างความร่วมมือระหว่างศาสนาไม่จำเป็นต้องจัดขึ้นภายในวัดเสมอไป การใช้พื้นที่แปลงนาหรือพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่จัดกิจกรรม ช่วยทลายกำแพงทางจิตใจและสร้างความสบายใจให้แก่พี่น้องมุสลิมและเยาวชนในการเข้าร่วม โดยเน้นกิจกรรมที่บูรณาการทั้งมิติเศรษฐกิจ (ปากท้อง) และมิติวัฒนธรรม (การละเล่นพื้นบ้าน) เพื่อดึงดูดผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

3.1 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบข้ามพื้นที่ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกรณีพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดอื่น ๆ เช่น พัทลุง ปัตตานี หรือยะลา เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบการทำงานในบริบทพหุวัฒนธรรมที่อาจมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่

3.2 การประเมินผลกระทบระยะยาวและเชิงลึก ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อติดตามผลกระทบระยะยาวของโครงการต่อคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาในระดับจังหวัด

3.3 การประเมินความคุ้มค่าเชิงปริมาณ (SROI) ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อประเมินความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจและสังคม (Social Return on Investment: SROI) จากการพลิกฟื้นนาร้าง เพื่อให้มีข้อมูลเชิงตัวเลขที่ชัดเจนสำหรับสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบายในระดับประเทศ

เอกสารอ้างอิง

พระครูวินัยธรจักรี ศรีจารุเมธีญาณ, สัญญา เคณาภูมิ, และวิทยา เจริญศิริ. (2559). บทบาทพระสงฆ์ไทยในสังคมยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., 4*(1), 275-287. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/76604

พระธรรมปัญญาเถระ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรมและสังคม*. มูลนิธิพุทธธรรม.

พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง). (2561). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อน อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 5*(3), 654–670. https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/154152

สุภัชชา พันเลิศพาณิชย์. (2561). การพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, 3*(1), 86–97. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/article/view/243055

อาภากร ประจันตะเสน, รังสรรค์ สิงหเลิศ, และอวยชัย วะทา. (2559). รูปแบบการพัฒนาการพึ่งตนเองของประชาชนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารช่อพะยอม, 27*(2), 175–184. https://so01.tci-thaijo.org/index.php/ejChophayom/article/view/73503

Community Organization Development Institute. (2022). *Annual Report 2021: Strengthening Grassroots Democracy.* Community Organization Development Institute (Public Organization). https://web.codi.or.th/printing_media/20220622-36033/

Lamm, A. J., Carter, H. S., & Lindsey, A. B. (2017). *Leadership Education and Development.* University of Florida.

Northouse, P. G. (2007). *Leadership: Theory and Practice* (4th ed.). SAGE Publications.

Obetta, K. C. (2021). *Community Development: Issues and Practices.* University of Nigeria Press.

Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy.* Princeton University Press.

Torabi, S. A., & Noori, S. (2018). *Operations Research and Management Science.* University of Tehran Press.

Vuddhicari, P. (2019). *Buddhist Innovation and Social Development.* Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization.* In T. Parsons (Ed.). Free Press.

Wijesinghe, P. (2022). *Educational Leadership and Management in the 21st Century.* S. Godage & Brothers.

Yasodharo Sumato, & Sawansaentavee, S. (2018). *Principles of Buddhist Management.* Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.